

LIETUVOS SVEIKATOS MOKSLŲ UNIVERSITETAS

PATVIRTINTA

Kauno medicinos universiteto
Senato 2004 m. gruodžio 17 d.
Nutarimu Nr. 3-11

ATNAUJINTA

2017 m. spalio mėn. 6 d.

BIOETIKA

DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO PROGRAMA

Dalyko programos koordinatorius: doc. dr. Eimantas Peičius

Bioetikos katedra: doc. dr. Gvidas Urbonas

padalinio pavadinimas, vadovo pareigos, pedagoginis vardas, mokslo laipsnis, vardas, pavardė
parašas

Kaunas, 2017 m.

Dalyko programos duomenys

Mokslų sritis	Medicinos ir sveikatos mokslai, Gamtos mokslai
Mokslo kryptis (kodas)	Visoms kryptims
Dalyko pavadinimas	BIOETIKA
Programos apimtis	160 val. (6 ECTS)
Paskaitos	40 val.
Seminarai	40 val.
Savarankiškas darbas	80 val.

Dalyko programos rengimo grupė

Eil. Nr.	Pedagoginis vardas, vardas, pavardė	Pareigos	Telefonas (darbo)	Elektroninio pašto adresas
1.	Eimantas Peičius	Docentas	32-72-33	eimantas.peicius@ismuni.lt
3.	Prof. Irayda Jakušovaitė	Profesorė	32-72-33	irayda.jakusovaite@ismuni.lt
4.	Gvidas Urbonas	Docentas	32-72-33	gvidas.urbonas@ismuni.lt
5.	Žydrūnė Luneckaitė	Lektorė	32-72-33	zydrune.luneckaite@ismuni.lt
6.	Jolanta Kuznecovienė	Profesorė	32-72-33	jolanta.kuznecoviene@ismuni.lt
7.	Aušra Urbonienė	Lektorė	32-72-33	ausra.urboniene@ismuni.lt
8.	Aistė Bartkienė	Lektorė	32-72-33	aiste.bartkiene@ismuni.lt

Dalyko programos aprašas:

1. **Dalyko programos poreikis** (paskirtis, t. y. argumentuotai pagrįsti tokios dalyko programos poreikį).

Holistinis (etinio, teisinio ir tarpkultūrinio) konteksto suvokimas yra neatsiejama šiuolaikinio sveikatos priežiūros profesionalo kompetencijos dalis. Tai apima tokius svarbius praktikoje taikomus gebėjimus kaip etikos principų taikymas, priimant sprendimus medicinos praktikoje, atliekant mokslinius tyrimus, interpretuojant teisės aktus ir sveikatos politikos nuostatas gydytojo, slaugytojo, farmacininko ar kito sveikatos priežiūros profesionalo veikloje. Dalyko „Bioetika“ programa suteikia doktorantams galimybę pasiruošti atsakingai ir profesionaliai mokslinei veiklai.

Bioetika yra plati tarpdalykinė ir multidisciplininė (apimanti humanitarinius, socialinius ir biomedicinos mokslus) sritis, nagrinėjanti klausimus apie žmogaus gyvybės ir orumo apsaugą, taip pat tokius klausimus kaip - kokios institucijos, įstatymai ir kt. reguliacija yra reikalingi, kad pokyčiai visuomenėje būtų valdomi remiantis humanistinėmis vertybėmis. Naujų biotechnologijų taikymas medicinoje, globalizacijos procesai, rinkos santykių skverbimasis į sveikatos priežiūrą bei paciento teisių klausimai išryškino naujas etines dilemas. Naujos gydymo ir mokslinių tyrimų galimybės skatina ES šalis, tame tarpe ir Lietuvą, peržiūrėti mokslinių tyrimų, studijų bei medikų ir pacientų santykių reglamentavimo etinius ir juridinius dokumentus. Bioetikos programos spektras apima ne tik esminius konceptualius bioetikos klausimus, bet ir į praktinę pritaikomąją veiklą orientuotų problemų analizę.

LSMU kaip biomedicinos mokslų ir studijų centro misija – ugdyti socialiai atsakingus ir tikslingai dirbančius bei gebančius įgyvendinti tarptautinius etikos standartus biomedicinos mokslų atstovus.

2. Dalyko programos tikslai (turi būti suformuluoti ir nustatyti labai aiškiai, taip pat koks programos ryšys su kitų tos pačios krypties doktorantūros studijų dalykų programų tikslais)

Tikslai: Ugdyti doktorantų etinę kompetenciją ir formuoti etinių sprendimų priėmimo įgūdžius. Šiam tikslui realizuoti būtina išanalizuoti konceptualius ir metodologinius sveikatos profesionalo ir paciento santykių, biomedicininį tyrimų ir biotechnologijų, bei socialinius sveikatos priežiūros etikos pagrindus: principus, koncepcijas ir teorijas bei išmokyti naudoti etinius instrumentus ir formuoti jų taikymo įgūdžius, priimant moralinius sprendimus.

Asmenys, sėkmingai baigę doktorantūros programos „Bioetika“ studijas:

- žinos pagrindines mokslinio tyrimo kryptimis bei jų sąsajas su etinių vertybių sklaida šiuolaikinėje sveikatos priežiūroje ir globalioje visuomenėje;
- gebės identifikuoti mokslinių tyrimų, gydymo bei visuomenės sveikatinimo etines problemas ir siūlyti jų analizės ir sprendimo būdus;
- įgis etinio sprendimo priėmimo kompetencijas mokslinėje ir profesinėje veikloje, mokės taikyti tarptautinius biomedicinos mokslų veiklą reglamentuojančius dokumentus;
- gebės kritiškai vertinti, suprasti ir taikyti legitimuotus bioetikos reikalavimus biomedicinos mokslų kontekste;
- gebės parengti bioetikos komitetų reikalavimus atitinkančius biomedicininio tyrimo projektus ir juos pagrįsti etinių ir teisinių biomedicininį tyrimų reglamentuojančiais dokumentais .

3. Dalyko programos sandara, turinys ir studijų metodai (pateikiami duomenys, kokią dalyko apimtį sudarys paskaitos, seminarai, savarankiškas darbas;)

Doktorantūros studijų programos „Bioetika“ turinys apima paskaitas, seminarus, klinikinių atvejų analizę ir dokumentų kritinį vertinimą bei mokslinę apskrito stalo diskusiją bei mokslinio referato arba projekto paruošimą bei jo gynimą egzamino metu.

Programos apimtis 6 kreditai:

paskaitos – 40 val., seminarai – 40 val., savarankiškas darbas – 80 val.

4. Dėstytojai (pateikti dėstytojų- mokslininkų sąrašą (priedas Nr. 2), nurodyti jų kvalifikaciją, (ne mažiau kaip 10 procentų dalyko programos apimties turi dėstyti profesoriai arba vyriausieji mokslo darbuotojai, kurių mokslinės veiklos kryptis atitinka jų dėstomus dalykus):

Human. m. dr., prof. Irayda Jakušovaitė [IJ]
Biomed. m. dr. Eimantas Peičius [EP]
Biomed. m. dr. Gvidas Urbonas [GU]
Biomed. m. dr. Žydrūnė Luneckaitė [ŽL]
Human. m. dr. Aušra Urbonienė [AU]
Human. m. dr. Aistė Bartkienė [AB]
Soc. m. dr. Jolanta Kuznecovienė [JK]
Biomed. m. dr. prof. Kęstutis Petrikonis [KP]
Biomed. m. dr. prof. Rūta Nadišauskienė [RN]

Biomed. m. dr. prof. Vita Lesauskaitė [VL]

Biomed. m. dr. prof. Andrius Macas [AM]

Biomed. m. dr. Aurelija Blaževičienė [AB]

5. **Metodinis dalyko programos aprūpinimas:** literatūros sąrašas (1 priedas).

GALUTINIO EGZAMINO VERTINIMO APRAŠYMAS

Galutinis egzamino vertinimas susideda iš dviejų dalių: 50% kaupiamosios dalies + 50% baigiamojo egzamino dalies įvertinimo.

Kaupiamąją balo dalį sudaro: 25% auditorinio kontaktinio darbo metu pateiktų užduočių vertinimas ir 25 % teorinių žinių patikrinimas raštu.

Baigiamojo egzamino dalies aprašymas: doktorantų paruošto mokslinio tyrimo projekto etinė analizė ir projekto gynimas. Mokslinių-tiriamųjų darbų projektų rekomendacijos doktorantams pateikiamos atskirai.

SAVARANKIŠKAS DARBAS

Literatūros rinkimas, kaupimas ir analizė, pasiruošimas seminarams: pranešimas arba diskusija seminare. Projektų ruošimas. Pasiruošimas mokslinio-tiriamojo darbo (projekto) gynimui.

TEORINĖ DALIS

Paskaitos pavadinimas	Trukmė	Dėstytojas
I dalis. TEORINIAI BIOETIKOS PAGRINDAI	7 val.	

<p>1. Tarpdisciplininė-intelektualinė bioetikos bazė. Bioetikos samprata. Istorinės bioetikos problemų ištakos. Mokslo progreso ir žmogaus teisių priešara. Bioetikos problemų spektras. Bioetikos problemų analizės pjūviai: filosofinis, etinis, teisinis, socialinis, kultūrinis. Konceptualūs bioetikos pagrindai. Bioetikos tarpdiscipliniškumas ir pliuralizmas. Bioetikos reikšmė globalioje visuomenėje.</p> <p>2. Bioetikos principai ir jų teorinis pagrindimas. Moralės teorijų prigimtis. Konsekvencialistinės ir deontologinės teorijos. Prigimtinio dėsnio teorija. Dorybių etika. Socialinio kontrakto teorija. Rūpesčio etika. Moralinių teorijų vertinimas ir jo kriterijai. Moralės principai bioetikoje: autonomija, geradarystė, nauda ir teisingumas. Etinis absoliutizmas ir reliatyvizmas. Moralinė argumentacija bioetikoje. Bioetikos logika. Konceptualinės analizės metodai. Į principus ir į atvejus orientuoti analizės metodai. Bioetinių sprendimų priėmimo modeliai. Argumentacijos klaidos bioetikoje.</p> <p>3. Bioetika, žmogaus orumas ir teisės. Filosofinės ir teologinės žmogaus orumo prielaidos. Žmogaus orumas, kaip žmogaus teisių pagrindas. Paciento teisės vs. žmogaus teisės. Pacientų orumas, kaip žmogaus teisių įgyvendinimo matas. Universali bioetikos ir žmogaus teisių deklaracija.</p>	<p>2 val.</p> <p>3 val.</p> <p>2 val.</p>	<p>E. Peičius</p> <p>G. Urbonas</p> <p>A.Urbonienė</p>
<p>II dalis. SVEIKATOS PROFESIONALO IR PACIENTO SANTYKIAI</p>	<p>6 val.</p>	
<p>1. Sveikatos profesionalo ir paciento santykių etinis ir teisinis reguliavimas. Profesinės etikos principai sveikatos priežiūroje. Sveikatos profesionalo ir paciento santykių modeliai. Gydytojo ir paciento partnerystės samprata. Gydytojo, slaugytojo, farmacijos specialisto santykių etika. Pacientų dalyvavimas sprendimų priėmime. Informuotas sutikimas ir jo elementai. Informuoto sutikimo problemos praktikoje. Nepajėgių duoti sutikimą asmenų apsauga. Konfidencialumas ir privatumas. Tarptautinių medicinos etikos dokumentų (Lisabonos deklaracija, Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija, LR Pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymas) analizė.</p>	<p>2 val.</p>	<p>E. Peičius</p>
<p>2. Sveikatos profesionalo ir paciento santykių sociokultūrinės determinantės.</p> <p>Sveikatos profesionalo ir paciento santykiai ir akcentuojamas modernybės (postmodernybės) specifiškumas. globalizacijos ir kultūrinės fragmentacijos procesai. Sociologinės ir antropologinės</p>	<p>2 val.</p>	<p>J. Kuznecovienė</p>

<p>teorijos („aiškinamųjų modelių“ ir „kritinės medicinos antropologijos“), bei tyrimų, atliktų Lietuvoje duomenimis analizė kultūrinė įvairovė ir lokali socialinė struktūros specifiškumas. Sveikatos profesionalo ir paciento santykių modelių ir gydymo proceso strategijų pasirinkimai, medicininėse konsultacijose kylančių problemų suvokimas.</p> <p>3. Etinis klimatas sveikatos priežiūros organizacijose. Organizacijų kultūra, klimatas ir etinis klimatas: apibrėžimai ir sampratos. Individo ir organizacijos vertybių konfliktas ir etinė socializacija. Etinio klimato poveikis sveikatos priežiūros specialistų elgsenai organizacijose ir paslaugų kokybei. Etinio klimato sveikatos priežiūros organizacijose gerinimo strategijos.</p>	2 val.	G. Urbonas
<p>III dalis. GYVYBĖS PRADŽIOS IR GYVENIMO PABAIGOS ETINĖS PROBLEMOS</p>	13 val.	
<p>1. Pagarbos gyvybei sampratos filosofinės-etinės ir teisinės prielaidos. Pagarbos gyvybei principo pagrindimas. A. Šveicerio pagarbos gyvybei interpretacijos. Žmogaus gyvybės samprata Platono, Aristotelio filosofinėje mintyje. Etinė embriono statuso problema. Šiuolaikiniai debatai dėl žmogaus vaisiaus moralinio statuso. Gyvybės vertės postulas ir jo argumentai. Asmens pasirinkimo teisės postulas ir jo argumentai. Gydytojo, mokslininko moralinė atsakomybė sprendžiant gyvybės pradžios dilemas.</p>	2 val.	A. Urbonienė
<p>2. Reprodukcinų technologijų taikymo etinis vertinimas. Prenatalinė diagnostika, jos problemos ir moterų bei porų informavimas. Dirbtinis apvaisinimas, perteklinių embrionų saugojimo bei panaudojimo moksliniams tyrimams etinės problemos. Surogatinė motinystė, surogatinės motinos statusas gimus vaikui. Surogatinis nėštumas ir motinystė. Lytinių ląstelių bankai.</p>	2 val.	R. Nadišauskienė
<p>3. Žmogaus gyvenimo pabaigos etinės dilemos ir jų sprendimo būdai. Filosofinė mirties definicija. Mirties psichologija. Smegenų mirties kriterijai. Autonomija, gailestingumas ir nepakenkimo principas. Diskusijos dėl smegenų ir žmogaus mirties kriterijų. Negrižtamumo fenomenas. Lozorius efektas. Mirties samprata kitose kultūrose.</p>	3 val.	Ž. Luneckaitė
<p>4. Mirties medikalizacija. Gydymo tęsimo/nutraukimo prašymo ir eutanazijos/gydytojo asistuojamos savižudybės santykio moralinio vertinimo asimetrija. Išankstinės asmens valios direktyvos ir įstatymu numatyti įgaliojimai medicinos personalui. Paliatyviosios priežiūros alternatyva.</p>	2 val.	A. Macas

<p>5. Paliatyvioji pagalba kaip orios gyvenimo pabaigos alternatyva. Paliatyvioji priežiūra mirties kultūroje. Humanistinė paliatyviosios pagalbos paskirtis. Tradicinis ir šiuolaikinis paliatyviosios pagalbos modeliai: etiniai aspektai. Paliatyvioji priežiūra ir gyvenimo kokybė. Paliatyvioji priežiūra kaip fundamentalioji žmogaus teisė.</p>	2 val.	V. Lesauskaitė
<p>6. Organų transplantacijos ir donorystės etinis bei teisinis reguliavimas. Audinių ir organų transplantacija: istorija, laimėjimai ir perspektyvos. Organų donorystės medicininiai, religiniai ir teisiniai aspektai. Donorystės etinės dilemos: rizikos ir naudos santykis donorui, rizikos ir naudos santykis recipientui. Donoro sutikimo teisėtumas bei galimumas, donoro privatumas bei konfidencialumas. Organų paskirstymo ir prioritetų nustatymo klausimai. Organų ir audinių transplantacijos reglamentavimas Lietuvoje ir pasaulyje. Donorystės komercializacijos etinės problemos.</p>	2 val.	E. Peičius
<p>IV dalis. BIOMEDICININIŲ TYRIMŲ ETIKA</p>	8 val.	
<p>1. Biomedicininų tyrimų etika ir teisinis reguliavimas. Biomedicininio tyrimo samprata ir metodologija. Biomedicininio tyrimo, medicinos praktikos bei “eksperimentinio gydymo” skirtis. Atsitiktinės atrankos ir placebo bei dvigubo aklumo metodų etinis vertinimas. Minimalios rizikos samprata. Tarptautinės biomedicininų tyrimų vykdymo gairės ir taisyklės. Niurnbergo kodeksas. Helsinkio deklaracija. Belmonto raportas. CIOMS. Žmogaus teisių ir biomedicinos Konvencijos (1997) principai. Priimtinos invazinės ir neinvazinės tyrimų procedūros. Lietuvos BMTE įstatymo esminės nuostatos (2016). Epidemiologinių ir socialinių tyrimų etikos reikalavimai. Biomedicininų tyrimų įtraukiant pažeidžiamas pacientų grupes etinis vertinimas. Negalinčių duoti informuoto asmens sutikimą (senjorų, vaikų ir terminalinių pacientų ir psichiatrinių ligonių) įtraukimo į biomedicininius tyrimus problemos.</p>	2 val.	E. Peičius
<p>2. Biomedicininiai genetiniai tyrimai, kamieninių ląstelių tyrimai ir neuroetika. Genomo iššifravimo reikšmė medicinos praktikai: etiniai aspektai. Biomedicininų tyrimų su biologine medžiaga ir genetinių tyrimų etiniai ir teisiniai aspektai. Genetizacijos etinis vertinimas. Žmogaus embriono kamieninių ląstelių tyrimų teisinis reguliavimas Europoje. Žmogaus embriono kamieninių ląstelių tyrimo etinės problemos. Genetinės informacijos patentavimo problema. Farmakogenomika, genetinis skринingas ir sveikatos</p>	2 val. 2 val.	K. Petrikonis I. Jakušovaitė

<p>priežiūra: etinės problemos. Neuroetikos samprata. Bendruomenės ir individo apsauga farmakogenominiuose tyrimuose.</p> <p>3. Klinikiniai vaistų tyrimai: etinis ir teisinis reguliavimas. Klinikinių tyrimų klasifikacija. Klinikinių vaistų I-IV tyrimų fazių ypatumai ir etinės problemos. Klinikinių tyrimų etinės problemos: sveikų savanorių verbavimas, kompensacijos tiriamiesiems, placebo pateisinimas, tiriamųjų atranka ir interesų konfliktai. Etiniai reikalavimai atliekant klinikinius tyrimus. Rizikos ir naudos įvertinimas. Dalyvavimo tyrime naudos ir rizikos nustatymas. Žalos, patirtos dalyvaujant tyrime, atlyginimo teisinis reguliavimas. Medicininių preparatų tyrimų etinės problemos: sveikų savanorių verbavimas, kompensacijos tiriamiesiems, placebo pateisinimas, akli ir dvigubai akli tyrimai, ligonių randomizacija ir interesų konfliktai.</p>	2 val.	E. Peičius
<p>V dalis. SOCIALINĖ ETIKA IR SVEIKATOS PRIEŽIŪRA</p>	6 val.	
<p>1. Socialinis teisingumas sveikatos priežiūroje. Teisės į sveikatos priežiūrą interpretacijos. Socialinio teisingumo koncepcijos raida. J. Rawls'o teisingumo teorija ir jos taikymo sveikatos priežiūroje etiniai aspektai. Socialinio teisingumo alternatyvos šiuolaikinėje sveikatos priežiūroje. Ribotų resursų paskirstymo ir prioritetų nustatymo etinis pagrindimas.</p>	2 val.	E. Peičius
<p>2. Naujų technologijų taikymo sveikatos priežiūroje etinis vertinimas. Individo ir bendruomenės santykis sveikatos priežiūros požiūriu. Socialinio ir sveikatos biudžetų prioritetų ir racionalaus paskirstymo etika. Socialinės nelygybės etiniai aspektai. Sveikatos ekonomika ir humanizmas. Horizontalaus ir vertikalios prioritetų nustatymo sveikatos politikoje etinis aspektas.</p>	2 val.	A. Blaževičienė
<p>3. Ekologinė etika. Moralės sferos ribų klausimas: antropocentrinė, rūšistinė, ekocentrinė bei biocentrinė perspektyvos. Ekologinės etikos pradžia. Gilioji ekologija bei jos pagrindimo problemos. Eko-feminizmas: androcentrizmas, dualistinis mąstymas ir gamtos išnaudojimas. Antropoceno samprata ir klimato kaita. Antropologinė perspektyva: modernioji gamtos/kultūros perskyra ir ozono skylė kaip hibridinis objektas. Etinės atsakomybės klausimas: tarptautinė, tarpgeneracinė, tarprūšinė atsakomybė. Santykių svarba formuojantis rūpesčio aplinka praktikoms. Globalizacija, vartotojų visuomenė ir industrinis ūkininkavimas</p>	2 val.	A. Bartkienė

bei jo įtaka žmonių ir ekosistemų sveikatai. Darnaus vystymosi strategijos bei jų adaptacija Lietuvoje.		
---	--	--

PRAKTINĖ DALIS

Eil. Nr.	Seminaro temos pavadinimas	Trukmė
1.	Bioetikos vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje.	2 val.
2.	Moralinių principų suvokimas empiriniame kontekste.	2 val.
3.	Žmogaus teisės sveikatos priežiūroje.	2 val.
3.	Etinių sprendimų priėmimas taikant ir „Etinės matricos“ metodus sveikatos priežiūroje.	2 val.
4.	Sveikatos profesionalo ir paciento bendradarbiavimo problemos: atvejų analizė.	2 val.
5.	Informuoto asmens sutikimo taikymas klinikinėje praktikoje: etinės problemos .	2 val.
6.	Etinis klimatas sveikatos priežiūros organizacijose: atvejų analizė.	2 val.
7.	Žmogaus klonavimo etiniai aspektai: filmo peržiūra	2 val.
8.	Žmogaus gyvenimo pabaigos etinių problemų analizė.	2 val.
9.	Diskusija tema „Mirties kultūra ir medicina“.	2 val.
10.	Ori mirtis ir kančios prasmė paliatyvioje priežiūroje: situacijų analizė.	2 val.
11.	Organų donorystė: dovanojimas ar komercija: apskrito stalo diskusija.	2 val.
12.	Tarptautinių biomedicininų etikos palyginamoji dokumentų analizė.	2 val.
13.	Gerontologinių pacientų įtraukimo į klinikinius tyrimus interpretacijos.	2 val.
14.	Geros klinikinės praktikos standartai Europoje: situacijų analizė.	2 val.
15.	Kamieninių ląstelių tyrimo etinės problemos situacijų analizė.	2 val.
16.	Elektroninė biomedicina ir genetinės informacijos konfidencialumo klausimai.	2 val.
17.	Socialinių tyrimų etiniai aspektai ir jų analizė.	2 val.
18.	Diskusija tema: Teisė į sveikatos priežiūrą: siekiamybė ar realybė.	2 val.
19.	Ribotų resursų skirstymo kriterijų analizė.	
20.	Ekologinės etikos problemų aptarimas. Klimato kaitos etinis vertinimas.	2 val.
21.	Mokslinių darbų pristatymas ir aptarimas. Egzaminas.	8 val.

Priedas Nr. 1

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA (lietuvių kalba):

1. Evans M, Evans. D. Padorus pasiūlymas. Klinikinių tyrimų etikos priežiūra. Vilnius: Charibdė; 1999.
2. Liubarskienė Z, Peičius E, Urbonas G, Venslauskaitė G. Medicinos etika: problemos ir atvejų studijos. Mokomoji knyga. Kaunas: Lietuvos sveikatos mokslų universiteto leidykla; 2014.

3. Medicinos etikos kodeksai. (Sudarytoja: Z. Liubarskienė). Kaunas: KMU leidykla, 2002.
4. Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J., Meilius K., Valančiūtė A., Rudelevičienė P., Serapinas D., Bartkevičienė D. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla; 2012.
5. Rogers, A, Durand de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra; 2001.
6. Ten Have HAMJ, Ter Meulen RHJ, Van Leeuwen E. Medicinos etika. Vilnius: Charibdė; 2003.
7. Wulf H, Pedersen S, Rosenberg R. Medicinos filosofija. Vilnius: Charibdė; 2001.
8. Budrys, G. Unequal Health. How Inequalities Contributes to Health or Illness. Rowman and Littlefield, 2010.
9. Hall M. The Bioethics of Enhancement Transhumanism, Disability, and Biopolitics. Lexington Books, 2016.
10. Population and public health ethics. Cases from research, policy and practice. Eds. S. Viehbeck etl al. University of Toronto Joint Centre for Bioethics, 2012.

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA (anglų kalba):

1. Landeweerd L, Houdebine LM, Termeulen R, editors. Biotechnology Ethics. Fireze: IAAS-EDAP; 2005.
2. Brody B. A. The Ethics of Biomedical Research. An International Perspective. N.Y. Oxford Press; 1998.
3. Brody H. The future of Bioethics. New York: Oxford University Press; 2009.
4. Campbell, AV. The body in bioethics. Abingdon, Oxon; New York: Routledge-Cavendish; 2009.
5. Reich W, editor. Encyclopedia of Bioethics. New York: Simon & Schuster Macmillan; 1995.
6. Fukuyama F, Furger F. Beyond Bioethics: A proposal for Modernizing the Regulation of Human Biotechnologies. New York: The Hastings Center Report; 2007.
7. Lindsey RA. Future Bioethics: Overcoming Taboos, Myths, and Dogmas. Prometheus Books; 2008.
8. Gert B, Culver CM, Clouser KD. Bioethics: A systematic approach. New York: Oxford University Press; 2006.
9. Benatar S, Brock G, editors. Global Health and Global Health Ethics. Cambridge University Press; 2011.
10. Harris J. Bioethics. New York: Oxford University Press; 2001.
11. Lemmens T, Waring DR, editors Law and ethics in biomedical research: regulation, conflict of interest, and liability. Toronto: University of Toronto Press; 2006.
12. Levy N. Neuroethics. Cambridge: Cambridge University Press; 2007.
13. Peicius E, Dranseika V. Bioethics in Lithuania. In: Handbook of Global Bioethics (Eds.: Henk AMJ. ten Have, B Gordijn). Springer Science and Business Media Dordrecht; 2014: 1259-1270.
14. Vaughn L. Bioethics: principles, issues, and cases. New York: Oxford university press; 2010.
15. Steinbock B. The Oxford Handbook of Bioethics. Oxford: Oxford University Press; 2009.
16. Fukuyama F., Furger F. Beyond Bioethics: A proposal for Modernizing the Regulation of Human biotechnologies. Paul H. Nitze School Advanced International Studies, Washington, 2007.
17. Eriksen T.H. Small places large issues. London, Pluto Press, 2007.

TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI

1. Niurnbergo medicinos etikos kodeksas, 1947.
2. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Jungtinės Tautos, 1948.
3. Pasaulio medikų asociacijos Helsinkio deklaracija „Medicininį tyrimų su žmogumi etiniai aspektai“, 1964.
4. Pasaulio medikų asociacijos Lisabonos deklaracija „Dėl pacientų teisių“, 1981.
5. Pasaulio medikų asociacijos Oslo deklaracija „Dėl nėštumo nutraukimo gydymo tikslais“, 1970.
6. Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija). Valstybės žinios, 2002, Nr. [97-4253](#)).
7. Visuotinė žmogaus genomo ir žmogaus teisių deklaracija, UNESCO, 1997.
8. Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos papildomas protokolas dėl mokslinių tyrimų biomedicinos srityje, 2005.
9. Universali deklaracija dėl bioetikos ir žmogaus teisių, UNESCO, 2005.

LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMAI

1. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996. Nr. 102-2317; TAR, 2015, nr. 18597.
2. Lietuvos Respublikos biomedicininį tyrimų etikos įstatymas. Valstybės žinios, 2000, nr. [44-1247](#); TAR, 2015, nr. [14272](#).
3. Lietuvos respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. Valstybės žinios, 1996-12-04, nr. 116-2696; TAR, 2016, nr. 13911.
4. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr. 30-712, TAR, 2015, nr. 19712.